

**JOENSUUN SEUDUN KUNTIEN LASTEN JA NUORTEN ERITYISPALVELUJEN
SEUTUYHTEISTYÖHANKE 2003-2004**

Loppuraportti

26.11.2004
Joensuun kaupunki, peruspalveluvirasto
Seutukehittäjä Katja Isoaho

SISÄLLYSLUETTELO

1 HANKKEEN TAUSTAA	1
1.1 Jyty-kuntien lastensuojelun sijaishuollon, sosiaalipäivystyksen ja perheneuvonnan järjestämisestä	2
2 HANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS	4
2.1 Hankesuunnitelman mukaiset toimenpiteet ja aikataulu	6
2.2 Hankesuunnitelman toteutuminen	7
2.2.1 Ohjausryhmän toiminta	7
2.2.2 Perehtymisvaihe...	8
...ja uusien yhteistoimintamallien laadinta	14
2.2.3 Uusien yhteistoimintamallien ja käytäntöjen käynnistys- ja kokeiluvaihe	15
2.2.4 Uusien seutupalvelujen käynnistys- ja kokeiluvaihe jatkuu	17
2.2.5 Seutupalvelut toiminnassa ja kokeilujen siirtäminen pysyväksi toiminnaksi	19
2.3 Tiedottaminen	19
2.4 Koulutus	20
2.5 Arviointi	20
3 YHTEISTYÖTARPEISIIN VASTAAMINEN	21
3.1 Joensuun seudun lastensuojelun kehittämissyksikkö –hanke	21
3.2 Joensuun seudun perheneuvoloiden seutuyhteistyöhanke	23
4 KATSE TULEVAISUUTEEN	25
LÄHTEET	26

LIITTEET

Liite 1 Joensuun perhekeskuksen seudullinen palvelurakenne

1 HANKKEEN TAUSTAA

Joensuun seudun kunnat (ns. Jyty-kunnat, n. 110 000 asukasta), joihin kuuluvat Eno, Joensuu, Kiihtelysvaara, Kontiolahti, Liperi, Outokumpu, Polvijärvi ja Pyhäselkä (1.1.2005 alkaen myös Ilomantsi sekä Tuupovaara - Joensuu, Kiihtelysvaara ja Tuupovaara kuntaliitoksen myötä), ovat tehneet seutukuntayhteistyötä jo 1970 -luvulta alkaen. Kuntayhteistyö on Joensuun kaupunkiseudulla edennyt runsaassa kymmenessä vuodessa kuntien edustajien vapaamuotoisista tapaamisista jäsentyneeseen ns. seutusopimukseen perustuvaan yhteistyöhön. Jyty-kuntien seutuyhteistyön yleiset puitteet on määritelty vuoden 2004 alussa allekirjoitetussa toisessa seutusopimuksessa.

Viimeisin seutukunnan yhteinen kehittämisohjelma on laadittu vuonna 2001 ja se luotaa sekä elinkeinotoimintaa että palvelujen seudullista kehittämistä vuoteen 2006 saakka. Pissimmälle yhteistoiminta on edennyt elinkeinotoiminnassa, mistä on osoituksena vuonna 2001 toimintansa aloittanut Joensuun Seudun Kehittämissyhtiö JOSEK Oy. Yhtiöllä on operatiivinen vastuu seudun elinkeinopolitiikasta ja sen kehittämisestä. Kehittämis- ja palveluyhteistyöstä sovitaan seutusopimusta täydentävillä yhteistyösopimuksilla. Kuntien palvelutoiminnan yhteistyö ja kehittäminen on organisoitu toimialakohtaisten seudullisten palvelutyöryhmien kautta. Peruspalvelutyöryhmä (sosiaali- ja terveydenhuollon) on toiminut vuodesta 1997 alkaen.

Seudun peruspalvelujen yhteistyön vahvuuksina ovat: riittävä väestöpohja, muutosmyönteisyys, yhteistyömahdollisuudet Joensuun ylipoiston, Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun, muiden oppilaitosten sekä Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (ISO) kanssa sekä vireä kolmannen sektorin toiminta. Myönteisiä kehitysmahdollisuuksia on mm. sosiaalitekniikan, yksityisten palvelujen, kuntayhtymien yhteistyön, uuden teknologian osaamisen sekä tietyillä erityisosaamisen esim. lastensuojelun ja mielenterveystyön alueilla. Heikkoudet ja uhat liittyvät väestön ikääntymiseen, työttömyyteen, muuttoliikkeeseen, kuntalouteen ja alhaiseen tulotasoon seurauksineen sekä henkilöstön ja nimenomaan erityisosaajien (sosiaalityöntekijät, psykologit, lääkärit) rekrytointiongelmiiin. (Joensuun seudun kehittämisohjelma 2006).

Joensuun seudun kehittämisohjelmassa sosiaalihuollon yhteistyön lähtökohtana pidetään peruspalveluiden tuottamista pääsääntöisesti kuntakohtaisesti. Sen sijaan sellaiset erityis-

palvelut, joiden tuottamiseen yhden yksittäisen kunnan väestöpohja on riittämätön tuotetaan ylikunnallisesti. Palveluyhteistyötä ohjaa Suomen kuntaliiton ja Efektia Oy:n tekemä Joensuun seudun palvelutoiminnan seutuselvitys (2002), jossa sosiaalihuollon erityispalveluiden kehittämistavoitteiksi on valittu uusien palvelujärjestelmien ja toimintamallien kehittäminen sekä seudullisten erityispalvelujen tuottamisen painopistealueiksi erityispäivähoito, päihdehuolto, kasvatus- ja perheneuvonta ja lastensuojelu.

1.1 Jyty-kuntien lastensuojelun sijaishuollon, sosiaalipäivystyksen ja perheneuvonnan järjestämisestä

Pienet kunnat ostavat lastensuojelun sijaishuollon palvelunsa perhekodeilta, laitoksilta, muilta kunnilta, alan järjestöiltä tai Honkalammen kuntayhtymältä. Kaikki Jyty-kunnat Joensuuta ja Outokumpua lukuun ottamatta hankkivat osan tai kaikki sijais- ja tukiperheistään Pelastakaa Lapset ry:n kautta. Sijais- ja tukiperheiden täydennyskoulutuksen, konsultoinnin, työohjauksen ja muiden tukitoimien järjestäminen vaihtelee kunnittain - osa palveluista järjestään itse ja osa ostetaan muualta, esim. toiselta kunnalta, perhehoitoliitolta tai Honkalampisäätiöltä. Pohjois-Karjalassa on seitsemän ammatillista perhekotia ja laitosluvalla toimivat perhekuntoutuskoti ja pienryhmäkoti.

Joensuun perhekeskus tuottaa lastensuojelulain mukaisesti ennaltaehkäiseviä, kuntouttavia ja sijaishuollon palveluja. Perhekeskuksessa työskentelee viisi tiimiä: turvakodin, yhteisökodin, Time Out –projektin, avoperhetyön ja sijaisperhetyön tiimit. Perhekeskus on myynyt muille seudun kunnille lähinnä turvakotipalveluja ja vähäisessä määrin myös lasten ja nuorten kriisi- ja vastaanottokotipaikkoja.

Perhekuntoutusta ja ensikotitoimintaa on pystytty tarjoamaan muutamia kertoja vuodessa. Turvakodin tiloja on käytetty myös lasten ja heidän vanhempiensa valvotuille tapaamisille. Lisäksi turvakodissa toimii puhelimitse 'lyömätön linja' lähisuuhdeväkivaltaa koskevissa kysymyksissä. Yhteisökoti toimii avohuollollisten palvelujen selvitys- ja tukipaikkana sekä huostaanottotilanteissa lapsen ensimmäisenä sijoituspaikkana. Yhteisökodissa on viisi alle 12-vuotiaille tarkoitettua lastensuojelun kriisi- ja vastaanottopaikkaa. Time Out –projekti on Equal -hankkeen rahoittama 13-17 –vuotiaille tarkoitettu viisi -paikkainen varhaisen puutumisen pysäytysyksikkö.

Joensuun seudun sosiaalipäivystys toimii siten, että Joensuun perhekeskus hoitaa päivystyksen puhelimitse virka-ajan ulkopuolella arkisin klo 16-08 välisenä aikana sekä viikonloppuisin ja juhlapäivinä. Päivystyspuhelimena toimii turvakodin puhelin. Perhekeskuksen päivystyspalvelut sisältävät lastensuojelu- ja perheväkivalta-asiat sekä huoltajuuskriisit.

Joensuun perhekeskus pystyy vastaamaan seudullisesti päivystystarpeeseen ainoastaan puhelinpäivystyksenä, jolloin asiakkaan kotikuntaan ollaan pääsääntöisesti yhteydessä seuraavana arkipäivänä. Nykyisessä käytännössä on huomioitava, että perhekeskuksen työntekijät eivät ole virkavastuulla toimivia sosiaalityöntekijöitä. Sosiaalihuoltolain mukaan tahdosta riippumaton huolto koskevan päätöksen voi tehdä vain virkavastuulla toimiva sosiaalityöntekijän ammatillisen kelpoisuuden omaava henkilö.

Joensuun sijaisperhetoimisto hankkii sijaisperheitä Joensuun kaupungin perhehoidon tarpeisiin. Sijaisperhetoimisto valmentaa perheet PRIDE –arviointi- ja valmennusmenetelmällä, on mukana valmistelemassa lapsen sijoitusta sijaisperheeseen sekä tarjoaa perhehoitajille neuvontaa, täydennyskoulutusta ja työnohjausta sijoituksen aikana. Lapsen ja lapsen perheen asioissa työskentelyä jatkaa lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Sijaisperhetoimisto hankkii myös tukiperheet Joensuun lastensuojelun avohuollon tarpeisiin.

Joensuussa toimii yksi Pelastakaa Lapset ry:n viidestä aluetoimistosta. Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimistossa työskentelee kaksi sosiaalityöntekijää, jotka hoitavat yhdessä perhesijoitusasioita sekä adoptiopalveluita. Itä-Suomen aluetoimistoon kuuluu alueellisesti myös entinen Kuopion lääni. Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimiston palveluihin kuuluvat perhehoidon järjestäjänä sijaisvanhempien valmennus ja koulutus, lapsen sijoitus sijaisperheeseen sekä perhehoidon aikana annettava tuki. Järjestön sosiaalityöntekijä tukee perhettä ja lasta sijoituksen seurannassa tarvittavin keinoin. Järjestö hoitaa kuntien toimeksiannosta lasten perhesijoituksia, johon kuuluu sijaiskodin hankkiminen ja sijoituksen seuranta. Perhesijoituksen sijoitusmaksu sisältää perheiden valmennuksen lisäksi lapsen tilanteeseen tutustumisen neuvotteluineen ja tapaamisineen.

Honkalammen kuntayhtymän perhehoito sisältää pääasiassa kehitysvammaisten lasten, nuorten ja aikuisten vakituista tai tilapäistä sijoittamista perhehoitoon, mutta myös lastensuojelun perusteella sijoitettuja lapsia ja nuoria. Kuntayhtymä järjestää tarvittaessa pereh-

dyttämiskoulutusta uusille perhehoitajille sekä täydennyskoulutusta vähintään kaksi päivää vuodessa. Työnohjausta kuntayhtymä järjestää tarpeen mukaan.

Joensuun seudulla on neljä perheneuvola: Joensuussa (kasvatus- ja perheneuvola), Kontiolahdella, Liperissä ja Outokummussa. Kiihtelysvaara ja Pyhäselkä ostavat perheneuvontapalvelunsa Joensuulta, Eno Kontiolahdelta ja Polvijärvi Outokummulta. Liperin perheneuvola palvelee liperiläisiä asiakkaita. Perheneuvoissa työskennellään psykologi–sosiaalityöntekijä työparina. Vakituksella henkilökunnalla on perheneuvolatyön erikoistumiskoulutus ja muita erikoistumisopintoja. Yhteistyössä on järjestetty sekä seudullista että maakunnallista koulutusta ja työkokouksia.

2 HANKKEEN TAVOITTEET JA TOTEUTUS

Joensuun seudun kuntien lasten ja nuorten erityispalvelujen seutuyhteistyöhankeen toteuttajina olivat sosiaali- ja terveysministeriö sekä Jyty-kunnat. Hankkeelle saatiin rahoitus ajalle 1.12.2002-30.11.2004 sosiaali- ja terveysministeriön Seutukunnallisten kehittämishankkeiden ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeilujen rahoituksesta. Hankkeen ohjausryhmänä toimi Jyty-kuntien peruspalvelutyöryhmä, johon kuuluu seudun sosiaali- ja terveysjohtajat. Sosiaali- ja terveysministeriön valvojana toimi ylitarkastaja Kirsi Alila (1.9.2004 alkaen Tarja Kahiluoto). Hanketta hallinnoi Joensuun kaupunki, jonka peruspalveluvirastoon palkattiin 17.02.2003 alkaen sosiaalihuollon seutukehittäjäksi Katja Isoaho.

Hankkeen päätavoitteena ja lopputuloksena oli alkuperäisessä hankesuunnitelmassa aikaisempiin alueellisiin ja valtakunnallisiin selvityksiin nojautuen laatia Joensuun seudun kahdeksan kunnan alueella toimiva seudulliseen yhteistyöhön perustuva sosiaalihuollon lasten ja nuorten palvelujen toiminta- ja toteutusmalli sekä käynnistää konkreettinen palvelutoiminta uudella seutuyhteistyön mallilla.

Hankkeen tavoitteena oli sekä asiakkaiden /kuntalaisten palvelujen paraneminen että palvelutuotannon rakenteiden kehittäminen.

Tavoitteet asiakkaiden ja kuntalaisten kannalta:

- laadukkaita lasten ja nuorten sosiaalipalveluja on saatavilla riittävästi kaikissa kunnissa,
- lasten ja nuorten erityispalveluja on saatavilla tarvetta vastaavasti kaikissa kunnissa,
- lapsille, nuorille ja perheille on saatavilla riittävästi ennaltaehkäiseviä palveluja,
- syrjäytymisvaarassa oleville lapsille, nuorille ja perheille on saatavilla riittävästi ja oikeaan aikaan oikeanlaisia palveluja sekä
- kuntien rajoilla asuvat lapsiperheet ja nuoret voivat käyttää naapurikunnan palveluja, mikäli ne esim. liikkumisen suhteen soveltuvat heille paremmin kuin oman kunnan palvelut.

Tavoitteet palvelurakenteiden uudistamisen kannalta:

- uudistaa kuntien välisiä sopimuskäytäntöjä lasten ja nuorten palvelujen tuottamisessa,
- löytää pysyviä toimivia sopimuskäytäntöjä ja ratkaisuja kuntien rajoilla asuvien asiakkaiden palvelujen järjestämiseen tarvittaessa naapurikunnasta (esim. lasten päivähoito),
- luoda käytäntöjä erityisosaaajien (psykologit, terapeutit, lastensuojelun ja päihdehuollon erityisosajat yms.) yhteiskäytöstä kuntien kesken,
- luoda toimiva useamman kunnan yhteinen lastensuojelun sijaisperhe- ja tukiperhejärjestelmä,
- yhtenäistää kuntien maksu- ja taksakäytäntöjä niiden lasten ja nuorten palvelujen osalta, joissa tavoitellaan kiinteää seutuyhteistyötä,
- luoda uusia yhteisiä sopimuksellisia rakenteita lasten ja nuorten erityispalvelujen tuottamiseen sekä
- Kehittää Joensuun Perhekeskusta laaditun suunnitelman mukaisesti yhdeksi seutukuntaa palvelevaksi Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen lastensuojelun yksiköksi.

2.1 Hankesuunnitelman mukaiset toimenpiteet ja aikataulu

Hankesuunnitelman mukaan hankkeen tavoitteiden suunniteltiin toteutuvan seuraavien käytännön toimenpiteiden ja aikataulun mukaisesti:

Kevät 2003, Tehtyihin selvityksiin ja tilanteeseen perehtyminen ja yhteistoimintamallien laadinta

Vastuuhenkilö perehtyy tehtyihin selvityksiin, valtakunnallisiin hankkeisiin ja erilaisiin sopimuskäytäntöihin sekä seutuyhteistyön vaihtoehtoihin, käy neuvotteluja kuntien sosiaalijohdon sekä muiden virkamiesten kanssa ja keskusteluverkostoa hyväksi käyttäen luo ehdotuksia yhteisesti järjestettävistä palveluista sekä niihin liittyvistä sopimuksista ja toimintakäytäntöjen muutoksista. Vastuuhenkilön selvittelyjen pohjalta sovitaan Jyty:n peruspalvelutyöryhmässä, mitä lasten ja nuorten palveluja kukin kunta on seudullisesti valmis tuottamaan ja kuinka paljon, mitkä palvelut tuotetaan yhteisesti, mitä kukin kunta tuottaa itse ja mihin tarvitaan ja hankitaan ulkopuolisia tuottajia.

Syksy 2003, Uusien yhteistoimintamallien ja käytäntöjen käynnistys- ja kokeiluvaihe

Valmistellaan uusia mahdollisesti tarvittavia hallinnollisia toimenpiteitä ja muutoksia. Uudet palvelumallit ja yhteistoimintasopimukset käsitellään Jyty-kuntien peruspalvelutyöryhmässä ja tarvittaessa työvaliokunnassa (nykyisin seutuhallitus). Joidenkin palvelujen osalta käynnistetään kokeiluluontoisia ja toisten osalta jo pysyviä uusiin sopimukseen perustuvia sosiaalialan lasten ja nuorten seutupalveluja sekä laaditaan uusien palveluntuotantotapojen sekä toiminnan seurantajärjestelmä. Käynnistetään hankkeen seuranta ja arviointi yhteistyössä alueen oppilaitosten ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa. Käynnistetään Joensuun perhekeskuksen, Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ja seutukunnan yhteistoimintaa.

Kevät 2004, Uusien seutupalvelujen käynnistys- ja kokeiluvaihe jatkuu

Seudullisia uusia tuotantotapoja ja sopimuksia laaditaan koskien kasvatus- ja perheneuvolan palveluja, lastensuojelun tukihenkilö- ja sijaisperhetoimintaa, erityispäivähoitoa, perhe-

työtä ja lapsiperheiden kotipalvelua. Päivähoidossa käynnistetään kuntien rajoilla olevien asiakkaiden mahdollisuus saada palvelua halutessaan myös muusta kuin omasta kunnasta. Hankkeen seuranta ja arviointi jatkuu prosessimaisesti koko hankkeen ajan

Syksy 2004, Seutupalvelut toiminnassa ja kokeilujen siirtäminen pysyväksi toiminnaksi

Osa hankkeen aikana luoduista sosiaalialan seutupalveluista on jo vakiintuneessa toiminnassa ja osa vakiinnutetaan kevään aikana. Näihin liittyvien hallinnollisten ja toiminnallisten päätösten ja muutosten valmistelu ja toteutus. Hankkeen loppuarviointi ja raportointi.

2.2 Hankesuunnitelman toteutuminen

Ensimmäisessä ohjausryhmän kokouksessa (21.2.2003) keskusteltiin hankkeen painopistealueista. Hankkeen tärkeimpänä tavoitteena pidettiin lasten ja nuorten erityispalvelujen saatavuuden turvaamista kaikissa Jyty-kunnissa. Hankkeen tavoitteiksi päätettiin rajata **lastensuojelun erityispalvelut**, erityisesti useamman kunnan **sijais- ja tukiperhejärjestelmän** luominen sekä **kasvatus- ja perheneuvolatoiminnan** ja **terapiapalvelujen** järjestäminen seudullisena yhteistyönä. Koska Joensuun seudulla oli alkamassa Joensuun seutukunnallisen nuorisotyön aktivointihanke, sosiaalihuollon hankkeen kohderyhmäksi valittiin pääasiassa lasten erityispalvelut, vaikkakin nuorten asiat tulee myös huomioida osana lastensuojelua. Hankesuunnitelman tavoitteiden rajaus toiminnan suunnitelmallisuuden kannalta oli erittäin oleellista.

2.2.1 Ohjausryhmän toiminta

Sosiaali- ja terveysministeriö antoi hankesopimuksessaan 29.11.2002 ohjeet ohjausryhmän perustamisesta: hankkeella on ohjausryhmä, johon kuuluu seudullisten toimijoiden lisäksi hankkeen valvoja sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana yhdeksän kertaa. Ensimmäisen vuoden aikana käsiteltiin sosiaalipäivystyksen, lastensuojelun sijaishuollon ja kasvatus- ja perheneuvon-

nan yhteistoiminnan linjauksia. Lastensuojelupalveluja osittain seudullisesti tuottava Joensuun perhekeskuksen kehittäminen alueelliseksi lastensuojelun kehittämisyksiköksi nousi luonnolliseksi kehittämiskohteeksi. Kaikki Jyty-kunnat sitoutuivat perhekeskuksen seudulliseen kehittämiseen sosiaalialan kehittämishankkeen muodossa.

Toisena vuonna ohjausryhmässä käsiteltiin Joensuun perhekeskuksen seudullisen palvelurakenteen suunnitelmia osana Joensuun seudun lastensuojelun kehittämisyksikkö – hanketta, kasvatusta ja perheneuvonnan verkostolähtöisen yhteistyön suunnitelmaa sekä sijais- ja tukiperhetyön järjestämistä yhteistyössä Pelastakaa lapset ry:n kanssa.

Ohjausryhmätuki tuki hankkeen tavoitteiden linjaamista sekä seudullisten vaihtoehtojen määrittämistä. Kuntakäyntien, työryhmien ja muiden tapaamisten ohella ohjausryhmä linjasi selkeästi kunkin kunnan näkemyksiä Jyty-kuntien kehittämisen tarpeista ja toiveista. Ohjausryhmän kokoukset eivät yleensä kokoontuneet pelkästään hanketta varten, joten hankkeeseen liittyviä asioita käsiteltiin yleisellä tasolla. Asiasisältöjä käsiteltiin syvemmin työryhmissä. Hankkeen näkökulmasta ohjausryhmän työskentelyssä oli kuitenkin olennaisinta hankkeen suunniteltujen tavoitteiden toteutumisen onnistunut ohjaus. Lisäksi Jyty-kuntien peruspalvelutyöryhmän toimimista ohjausryhmänä puolsi se, että ryhmä kokoontuu säännöllisesti kerran kuussa, jolloin sinne sai viedä asioita käsiteltäväksi tarpeen mukaan eli tarpeeksi usein. Hankkeen apuna oli myös koko ajan kuntien työpanosta, mm. työryhmätyöskentelyssä sekä yksittäisten viranhaltijoiden työpanosta.

2.2.2 Perehtymisvaihe...

Jyty-kuntien peruspalvelutyöryhmä teetti vuonna 2001 yhdessä Verkostoituvat erityispalvelut –hankkeen (Vep -hanke) ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen kanssa selvityksen siitä, miten lasten ja nuorten palvelut on Jyty-kunnissa järjestetty ja millaisia tarpeita yhteistoiminnasta kuntien välillä on. Selvityksessä kartoitettiin seudun kuntien palvelujen järjestämistä kunta- ja palvelukohtaisesti. Selvitys toi sosiaalijohdon haastattelujen kautta esille selkeän halun tehdä seudullista yhteistyötä. Kehittämisen kohteena nähtiin sopimusten ja ostokäytäntöjen selkiinnyttäminen, läpinäkyvyyden lisääminen ja mm. suoritekäytäntöjen kehittäminen niin, että palveluja ostava kunta tietää, minkä laatuista palvelua maksamallaan hinnalla saa ja kuinka paljon. Yhteistyötä muiden kuin peruspalveluiden tuotta-

misessa haluttiin kehittää siten että sekä tuottaja että tilaaja määrittelevät yhdessä palvelun sisältöä, laatua ja toimivuutta. Ongelmaksi nykyisissä ostokäytännöissä todettiin se, ettei palvelua välttämättä saada silloin kuin asiakkaat sitä tarvitsisivat. Tällaista pulaa on päihdehuollon palveluista, sijais- ja tukiperheistä, terapiapalveluista ja erityisosaaajista (psykologit, sosiaalityöntekijät) sekä kasvatus- ja perheneuvonnan palveluista. Lisäksi mainittiin tehostettu perhehoito, sosiaalipäivystys ja konsultointi (mm. lastensuojelu) (Lasten ja nuorten palvelujen järjestäminen Jyty-kunnissa, 2001)

Kirjallisuuden, aikaisempien selvitysten, seminaarien (mm. Aksestra-loppuseminaari Keski-Karjalassa) ja työkokousten (sosiaalijohtajien kokoukset, ISO-työkokouksia ja muita työkokouksia pääasiassa Itä-Suomen läänissä) kautta tutustuttiin muihin hankkeisiin, sopimuskäytäntöihin ja seutuyhteistyön vaihtoehtoihin (mm. Kuntaliiton julkaisut, Harava -hanke, Itä-Suomen lääninhallituksen työkokoukset ja julkaisut, Vep-hanke ja ISO:n julkaisut). Aikaisemmista selvityksistä, muista hankkeista ja kuntakäynneistä sai tietoa lasten ja nuorten palvelujen järjestämisestä Jyty-kunnissa ja Pohjois-Karjalassa. Kartoitusta ei tarvinnut aloittaa alusta, vaan oli mahdollista tarkentaa jo olemassa olevia tietoja.

Tutustumiskäynnit tehtiin Jyväskylän sijaishuoltoyksikköön sekä Hämeenlinnan perheneuvolaan ja sosiaalihuollon seutuhankkeeseen. Pohjois-Savon sijaishuoltoyksikön suunnitelmat olivat esillä Kuopiossa kuntaseminaarissa. Tutustumiskäynneillä pystyi syventämään perehtymistä seutuyhteistyön eri vaihtoehtoihin paremmin kuin pelkkiä selvityksiä lukemalla. Muihin hankkeisiin tutustuessa huomasi, että seutuyhteistyö sosiaalihuollossa on muutama seutua lukuun ottamatta vielä varsin aluillaan. 'Valmiita' toimintamalleja erityispalvelujen seudullisesta järjestämisestä ei ollut vielä paljon olemassa. Suunnitelmia oli jo runsaasti.

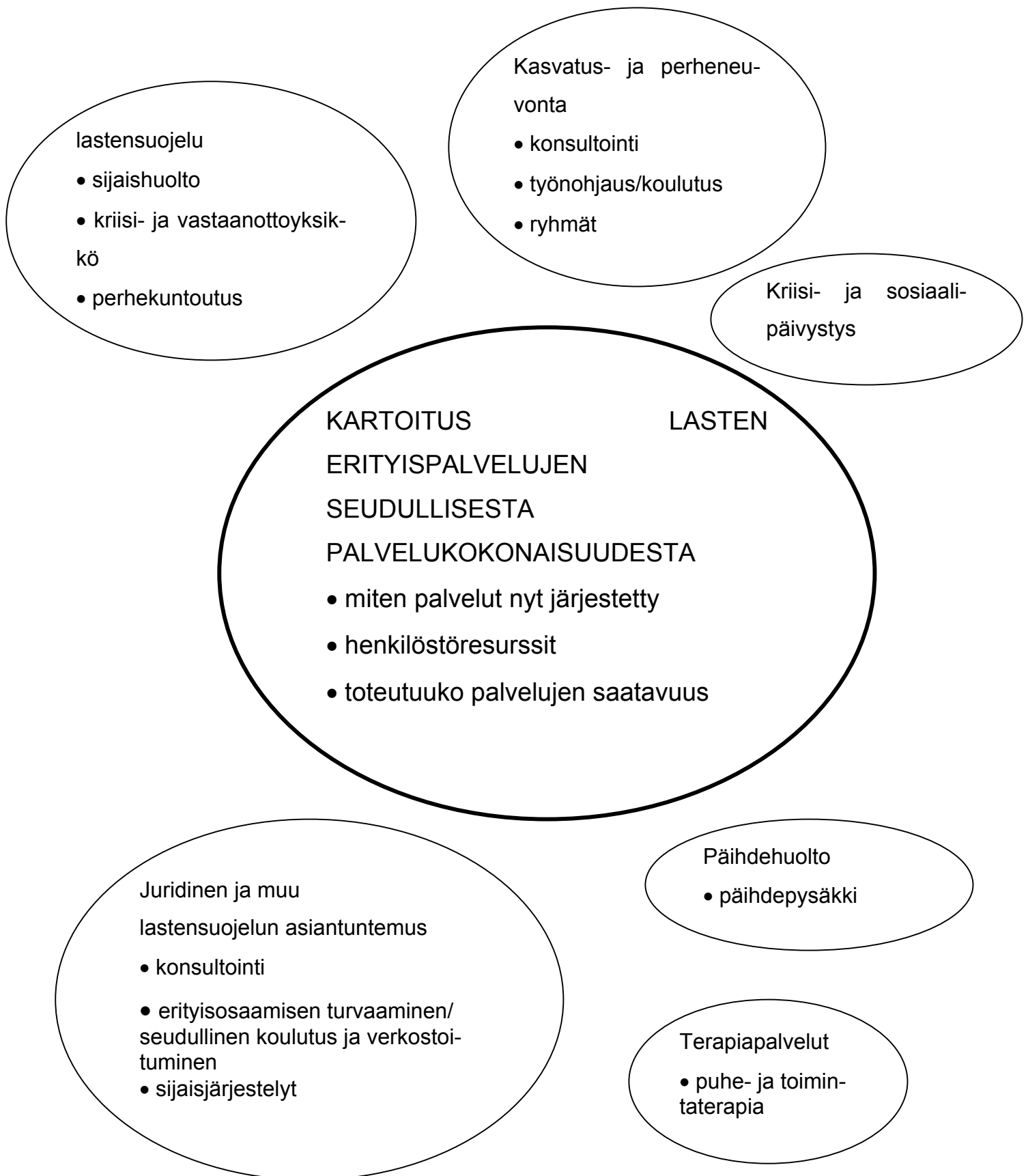
Osallistuminen Joensuun kaupungin Lapsipoliittisen ohjelman tekemiseen keväällä 2003 perehdytti Joensuun kaupungin lasten ja nuorten palveluiden nykytilanteeseen sekä tulevaisuuden suunnitelmiin.

Kuntakäyntien ja eri toimintayksiköihin tutustumisen tarkoituksena oli kartoittaa Jyty-alueen nykyiset toimintatavat, resurssit sekä tarpeet ja toiveet lasten ja nuorten erityispalvelujen järjestämisessä.

- kuntakäynneillä keskusteltiin kunkin kahdeksan kunnan sosiaalityön johdon sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa
- kartoitettiin lasten ja nuorten sekä lapsiperheiden sosiaalityötä; miten lasten ja nuorten palvelut on järjestetty kunnissa, mitkä palvelut tuotetaan itse, mitä palveluja myy muille, mitkä palvelut ostetaan ostopalveluna ja keneltä palvelut ostetaan sekä minkä palveluiden järjestämisessä tarvitaan seutuyhteistyötä
- kartoitettiin seudun perheneuvolapalvelujen järjestämistä kuntakäynnein
- perhehoitoon tutustuttiin Pelastakaa lapset ry:n, Honkalammen ky:n perhehoidon ja Joensuun sijaisperhetoimiston kautta, lisäksi perhehoidon työkokous Kuopiossa
- Joensuun kriisikeskuksen toimintaan tutustuminen
- yhteydenpito muihin alueilla toimiviin hankkeisiin ja projekteihin (mm. Joensuun päihdepysäkki, maakunnallinen sosiaalityön hanke ja perhekuntoutusprojekti Moppi)

Seuraavaan kaavioon on koottu kuntakäynneillä kartoitettuja tarpeita seutuyhteistyölle.

Kaavio 1: Kartoitus lasten ja nuorten erityispalvelujen tarpeista seutuyhteistyölle

Lasten ja nuorten palvelujen tarpeen ei uskota vähenevän lähitulevaisuudessa. Sijaishuollon ongelmakohdat ja kehittämistarpeet liittyvät sijoitusprosessiin, avohuoltoon, resursseihin, yhteistyöhön eri toimijoiden välillä sekä arviointiin (mm. sijais- ja tukiperheiden valmennus ja saatavuus, ostopalvelujen kilpailuttaminen ja laadun valvonta sekä vapaiden sijoituspaikkojen tuntemus).

Lastensuojelupalvelujen tarpeiden lisääntyessä ja perheiden ongelmien vaikeutuessa myös sijais- ja tukiperheiden ja tukihenkilöiden saannin uskotaan vaikeutuvan. Samaan aikaan perhehoitajien määrä on vähentynyt. Vuonna 1995 Suomessa oli 4300 perhehoitajaa, kun vastaava luku vuonna 2001 oli 3800. Ammatillisten perhekotien syntymisen ja laitoshoidon osuuden kasvamisen suhteessa perhehoitoon sekä perhehoitajien ikääntymisen arvioidaan vähentäneen perhehoitajien määrää. (Perhehoidon työkokous Kuopiossa 11.4.2003)

Pohjois-Savon sijaishuoltoyksikön perustamisprosessin aikana selvitettiin, mitä palveluita kunnat pitävät tärkeimpinä yksikön tarjoamista palveluista. Tärkeimmiksi nousivat sijaisperhereservin ylläpitäminen, perheiden valmennuksesta huolehtiminen, vapaiden sijoituspaikkojen tuntemus ja ostopalvelujen kilpailuttaminen. (Pohjois-Savon sijaishuoltoyksikön perustaminen, 2003). Kainuussa on selvitetty avohuollon lastensuojelua ja sijaishuoltoa. Sosiaalityöntekijöiden lähes yhtenäisenä toiveena oli lastensuojelun sijaishuollon palvelujen järjestäminen keskitetysti yhdestä paikasta tai ostopalveluna. (Kainuun kuntien avohuollon lastensuojelun ja sijaishuollon selvitys, 2003)

Myös Jyty-kunnissa nykyistä sijoitusprosessia pidetään hajanaisena ja koordinoimattomana. Seudulliselle yhteistyötä on tarvetta lastensuojelun perhehoidon ja sijoitustyöskentelyn järjestämisessä. Kaikki Jyty-kunnat kokevat tarvitsevansa jonkinlaista yhteistyötä lastensuojelun sijaishuoltoon liittyvissä asioissa - sijais- ja tukiperheiden oikea-aikaisessa saatavuudessa ja valmentamisessa sekä vapaiden sijoituspaikkojen tuntemuksessa. Perheiden työnohjauksessa, jatkokoulutuksessa ja muissa tukitoimissa on puutteita ja korvauskäytännöt pidetään kirjavana. Sijoitustyöskentelyyn ja perhehoitajien saamaan tukeen toivottiin enemmän laatua. Lisäksi tarvetta on rekisterille, johon on keskitetysti ja ajantasaisesti koottu tiedot sijaishuollon palvelutarjonnasta ja vapaista paikoista.

Seudullista yhteistyötä kaivataan myös lasten ja nuorten ympärivuorokautisen kriisi- ja vastaanottoyksikön perustamisessa. Lasten ja nuorten kriisipaikoista on pulaa. Huostaanottoprosessissa tarvitaan usein kiireellistä tai tilapäistä sijoituspaikkaa pysyvän sijoituspaikan järjestämisen ajaksi. Kriisi- ja vastaanottoyksiköllä tulisi olla riittävät valmiudet nuorten vastaanottamiseen kriisiluonteisesti. Kaikkein vaikeimmille asiakastapauksille tulisi pystyä tarjoamaan myös 'suljettua' kriisihoitoa.

Henkilöstöllä on konsultaation tarvetta lastensuojelun avo- ja sijaishuollossa. Erityisesti tarvitaan psykiatrista ja juridista erityisosaamista. Yhteiset koulutukset ja tapaamiset, joissa voidaan vaihtaa mielipiteitä lastensuojeluasioissa ovat myös tarpeellisia. Satunnaista tarvetta koetaan olevan myös lastensuojelun sosiaalityöntekijän työparille sekä sijaisjärjestelmälle.

Vaikka perheneuvontapalveluista on pulaa, toimii nykyinen järjestelmä kuntien mielestä melko hyvin. Palveluja ostavat kunnat kokevat, etteivät saa perheneuvontapalveluja siinä määrin tai niin nopeasti kuin tarvetta olisi. Akuutteja aikoja on saanut hyvin kaikista toimintayksiköissä. Etäisyyksiä nykyisiin toimintayksiköihin pidetään sopivina. Joensuun kasvat- ja perheneuvolassa on haasteena ratkaisujen löytäminen kasvaviin asiakasjonoihin ja terapiapalvelujen lisääntyneeseen kysyntään. Tilanne on ajautunut siihen, että palvelut alkavat ruuhkautua ja asiakkaat saavat odottaa useita kuukausia päästäkseen hoidon pariin. Pienet yksiköt tunnistivat palvelujensa haavoittuvuuden esim. työntekijän vaihtuessa. Lisäksi pienissä yksiköissä kaivataan järjestelmää, jonka avulla voidaan varmistaa perheneuvonnan konsultaatiopalvelut ja erityisosaaminen asiakkaille sekä lasten ja lapsiperheiden kanssa työskenteleville viranomaisille.

Perheneuvoloiden yhteiset koulutukset on järjestetty maakunnallisesti, jolloin koulutusmäärärahat ovat hyödyntäneet suurempaa joukkoa. Jyty-alueen henkilöstöä pidettiin liian pienenä oman koulutuksen järjestämiselle. Yhteisiin koulutustilaisuuksiin tarvittaisiin kuitenkin enemmän suunnitelmallisuutta ja suunnittelemiseen puolestaan aikaa. Koulutuksia on järjestetty psykologeille ja sosiaalityöntekijöille määräaikaisella rahoituksella. Rahoituksen määräaikaisuus koettiin esteenä suunnitelmalliselle koulutukselle. Yhteisesti järjestettyjen koulutuksien ja työkokousten katsotaan edistäneen seudullista ja maakunnallista verkostoitumista, minkä avulla eri alueiden työkäytäntöjä on levinnyt koko maakunnan alueelle.

... ja uusien yhteistoimintamallien laadinta

Ohjausryhmälle esiteltiin elokuussa 2003 perheneuvonnan, sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun sijaishuollon yhteistoimintamalleja. Esitykset olivat vielä luonnoksia, joita päätettiin tarkentaa syksyn aikana. Koettiin, että selvityksiä on jo tehty tarpeeksi ja olisi tärkeää päättää, mistä lähdetään konkreettisesti liikkeelle.

Ohjausryhmän rinnalle perustettiin asiantuntijuuden turvaamiseksi työryhmät. Hankkeen aikana kokoontui kaksi työryhmää. Ensimmäinen vuoden 2003 ja toinen vuoden 2004 aikana. Ohjausryhmä esitti työryhmien jäsenistä ehdotuksensa. Vastuuhenkilö kokosi työryhmät näiden ehdotusten pohjalta.

Ensimmäisen työryhmän puheenjohtajana toimi Joensuun perhekeskuksen johtaja Reijo Paasirova ja sihteerinä sosiaalihuollon seutukehittäjä Katja Isoaho. Jäseninä työryhmässä olivat psykologi Marjo Rautiainen Joensuun kasvatus- ja perheneuvolasta, sosiaalityön johtaja Kaija Karjalainen Liperistä, sosiaalijohtaja Liisa Antikainen Polvijärveltä, koulupsykologi Aino Putila Kiihtelysvaarasta ja sosiaalityön osastopäällikkö Joensuusta. Kokouksiin kutsuttiin tarpeen mukaan eri alojen asiantuntijoita: alueen perheneuvoloista, lastensuojelussa työskenteleviä viranhaltijoita, paikallisista järjestöistä ja Honkalammen kuntayhtymästä. Lisäksi selvitettiin kriisikeskuksen, Pelastakaa Lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimiston ja Honkalammen kuntayhtymän rooleja yhteistyössä. Työryhmä kokoontui vuoden 2003 aikana kymmenen kertaa.

Työryhmän tarkoituksena oli vastuuhenkilön selvitysten jälkeen tehtyjen alkukartoitusten perusteella luoda ehdotuksia yhteisesti järjestettävistä palveluista sekä niihin liittyvistä sopimuksista ja toimintakäytäntöjen muutoksista. Työryhmän työskentely jakautui aihealueittain. Aiheet olivat vuonna 2003 seuraavat: Jyty-kuntien tarpeita seutuyhteistyölle lasten ja nuorten erityispalveluissa (1), Jyty-kuntien lastensuojelu (2), Jyty-kuntien perheneuvontapalvelut (3), Hankkeen ajankohtaiset asiat (4), Perheneuvoloiden seudullisen yhteistyön suunnittelua (5), Joensuun perhekeskuksen ja perheneuvoloiden roolit seutuyhteistyössä (6), Lastensuojelun perhehoito (7), Seudullisen/maakunnallisen sosiaalipäivystyksen järjestäminen (8), Seudullisen perheneuvonnan järjestäminen (9) ja Joensuun perhekeskuksen kehittäminen seudulliseksi lastensuojelun osaamiskeskukseksi (myöhemmin kehittämisyksikkö), mm. lasten ja nuorten kriisi- ja vastaanottoyksikkö sekä perhekuntoutus (10).

Työryhmän kokouksissa selvitettiin kuntien ja muiden toimijoiden näkemyksiä lasten ja nuorten erityispalveluista, käytiin läpi kunnittain toiveita ja tarpeita lastensuojelun sijaishuollon, sosiaalipäivystyksen ja perheneuvonnan seudullisesta järjestämisestä sekä Joensuun perhekeskuksen roolista lastensuojelun palvelujen tuottajana. Lisäksi tutustuttiin sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun sijaishuollon järjestämistapoihin eri puolilla Suomea. Perheneuvonnan osalta keskusteltiin yhteistyöhaluista yksiköiden kesken sekä selvitettiin kunkin perheneuvolan erityisosaaminen.

Hankkeen tavoitteet ja painopistealueet rajautuivat edelleen työryhmätyöskentelyn aikana koskemaan perheneuvonnan, sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun sijaishuollon seudullista järjestämistä ensisijaisina kehittämiskohteina. Alueen perheneuvolat kokivat tarvitsevansa verkostolähtöistä yhteistyötä. Sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun sijaishuollon järjestämisessä toivottiin keskitetympää ratkaisua. Lastensuojelun sijaishuollon ja sosiaalipäivystyksen järjestämisessä on myös mietittävä, mikä on riittävä väestöpohja palvelujen järjestämiselle. Joensuun perhekeskuksen rooli seudullisena lastensuojelupalveluja tuottavana yksikkönä alkoi vahvistua sosiaalipäivystyksen, lasten ja nuorten kriisi- ja vastaanottoyksikön, turvakotipalvelujen, sijaishuollon ja perhekuntoutuksen osalta.

2.2.3 Uusien yhteistoimintamallien ja käytäntöjen käynnistys- ja kokeiluvaihe

Ohjausryhmän kokouksessa esiteltiin 28.11.2003 Esitys Jyty-kuntien perheneuvonnan, sosiaalipäivystyksen ja lastensuojelun sijaishuollon yhteistyömalleista.

Perheneuvonnan seudulliseksi malliksi esitettiin keskitettyä toimintamallia, jossa Joensuun kasvatus- ja perheneuvola olisi isäntäkuntamallin mukaisesti vastuussa palvelujen järjestämisestä koko alueelle. Keskuskuntamallia perusteltiin esityksessä väestöpohjan riittävyydellä, erityisosaamisen turvaamisella mm. palveluvalikoiman laajuudella, työkäytäntöjen monipuolisuudella ja työntekijämäärän lukumäärällä sekä mahdollisilla kustannussäästöillä ja palvelujen tehokkaammalla toteutuksella.

Perheneuvolat pitivät nykyistä alueellista palvelujärjestelmää kattavana ja hyvin toimivana. Hyvinä puolina korostettiin perheneuvontapalvelujen sijaintia lähellä asiakasta, asiakkai-

den ja työntekijöiden tuttuutta, paikallistuntemusta, kriisitilanteissa ajan saamista tarpeen mukaan sekä yhteistyön sujuvuutta kuntatasolla - yksiköiden paikallinen verkostoituminen muiden palvelujen kanssa.

Käytetyissä puheenvuoroissa nousi esille alueen perheneuvoloiden erilainen toiminta- ja asiakaskulttuuri, esityksen Joensuu –keskeisyys ja pelko siitä, että keskittämisen myötä palveluja ei järjestettäisi lähikunnissa. Erityisosaamisen suhteen isompaa yksikköä pidettiin hyvänä vaihtoehtona, mutta palveluja tulisi saada tasapuolisesti. Rahoituksen ohella pitäisi myös määritellä palvelujen sisältö, palvelujen ja osaamisen tasapuolinen jakautuminen, sivuvastaanottojen järjestäminen muissa kunnissa sekä työnjako työparien ja yksikköjen kesken. Joensuussa pidettiin uhkana, että se joutuisi isoimpana yksikkönä tukemaan pienempien yksikköjen toimintaa omilla palveluillaan ja resursseillaan, muttei saisi vastavuoroisesti lisähyötyä omaan palvelutoimintaansa.

Erityisosaamisen verkostoitumista pidettiin tärkeänä tasapuolisten palvelujen turvaamisessa asuinpaikasta riippumatta. Yhteistyötä on mahdollista lisätä yhteisesti suunnitellulla ja toteutetulla koulutuksella ja työnohjauksella sekä erilaisella muulla ammatillisella vuorovaiikutuksella. Lisäksi voidaan toteuttaa erilaisia ryhmiä yhteistyössä eri yksikköjen kesken. Näin voidaan lisätä erityisosaamista palvelutoiminnassa ja vähentää pienten yksiköiden haavoittuvuutta. Keinona voisi olla esim. 'konsultointirinki', jossa voisi kysyä apua erilaisissa ongelmatilanteissa. Olisi tiedossa, mistä konsultointiapua saa ja sen käyttäminen olisi mahdollista. Ne kunnat, joissa ei ole omaa perheneuvola halua olla mukana yhteistyössä turvatakseen kuntansa perheneuvontapalvelujen saatavuuden ostopalveluilla. Yhteistyön käynnistämiseksi sovittiin, että vuoden 2004 aikana laaditaan seudullisen perheneuvonnan yhteistyösuunnitelma.

Sosiaalipäivystyksessä päivystysrengas ei saanut kannatusta. Ei haluta 'talkootyötä' ja aluetta pidetään liian laajana renkaalle. Sosiaalipäivystyksen tarvetta lähikunnilla on puhelinpäivystyksen lisäksi kotikäynneille. Kotikäynnejä pystytään tekemään tällä hetkellä ainoastaan Joensuussa. Joensuun perhekeskuksen nykyistä puhelimitse tapahtuvaa ympäri-vuorokautista kriisipäivystystä pidettiin toimivana alkuna sosiaalipäivystysjärjestelmälle. Joensuun perhekeskuksen seudullistamisen myötä on tarpeen selvittää, missä, miten ja minkä laajuisena sosiaalipäivystys tulisi järjestää.

Esityksessä oli mukana Pelastakaa Lapset ry:n ajatuksia sijais- ja tukiperhetyön järjestämisestä seudullisesti. Honkalammen kuntayhtymän tarjoama lastensuojelun perhehoidon hoitaminen ei saanut kannatusta. Kunnat haluavat pitää erillään kehitysvammaisten ja lastensuojelun perhehoidon. Jyty-kunnat haluavat ostaa palvelut keskitetysti.

Lisäksi peruspalvelutyöryhmälle esiteltiin hankesuunnitelma Joensuun seudun lastensuojelun kehittämissuunnitelma -hankkeesta. Yhteinen näkemys oli myönteinen ja kunnat olivat valmiita osallistumaan kustannuksiin vuoden 2005 alusta lukien.

Peruspalvelutyöryhmässä päätettiin, että Jyty-alueelle suunnitellaan lastensuojelun sijais- huollon seudulliset toimintamallit sijais- ja tukiperhetyöhön vuoden 2004 aikana. Seutupalvelut sijais- ja tukiperhetyön sekä Joensuun perhekeskuksen osalta suunniteltiin aloitettavan 1.1.2005.

2.2.4 Uusien seutupalvelujen käynnistys- ja kokeiluvaihe jatkuu

Sosiaali- ja terveysministeriö myönsi Joensuun kaupungille 126 000 € valtionavustusta Joensuun perhekeskuksen kehittämiseksi lastensuojelun seudulliseksi arviointi- ja kehittämiskeskukseksi. Kaikki Jyty-kunnat sitoutuivat hankkeeseen lautakuntiensa päätöksillä.

Jyty-kuntien peruspalvelutyöryhmälle esiteltiin helmikuussa 2004 luonnos sijais- ja tukiperhetyön järjestämisestä kuntien ja Pelastakaa lapset ry:n välisellä kumppanuusperusteisella palvelusopimuksella. Toisena vaihtoehtona esiteltiin isäntäkuntamalli joensuuvetoisesti. Peruspalvelutyöryhmä valitsi kumppanuusperusteisen mallin. Joensuun kaupunki veloitettiin neuvottelemaan yhdessä Pelastakaa lapset ry:n Itä-Suomen aluetoimiston aluejohtaja Pirjo Kuittisen kanssa sijais- ja tukiperhepalvelujen tuottamisesta Jyty-alueelle.

Helmikuussa 2004 perustettiin toinen työryhmä valmistelemaan perheneuvonnan seudullista yhteistyösuunnitelmaa. Työryhmä perustettiin selvittämään nykyisen perheneuvonnan käytännön ja yhteistyövaihtoehtojen hyviä ja huonoja puolia sekä uhkia ja mahdollisuuksia kunkin perheneuvolan ja seudun näkökulmasta. Suunnitelman lähtökohtana pidettiin perheneuvontapalveluiden turvaamista Jyty-alueella ja asiakasnäkökulman huomioimista palveluiden järjestämistä suunniteltaessa. Kaikki kunnat ovat mukana tekemässä suunnitel-

maa. Työryhmän jäsenenä oli vs. perusturvajohtaja Leena Korhonen Kontiolahdelta, perheneuvolan esimies sosiaalityöntekijä Raija Halonen Kontiolahdesta, psykologi Marjo Rautiainen Joensuun kasvatus- ja perheneuvolasta, sosiaalityön johtaja Kaija Karjalainen Liperistä, sosiaalityöntekijä Pirjo Pulli Liperin perheneuvolasta, sosiaalijohtaja Toivo Rissanen Outokummusta ja sosiaalityöntekijä Hanna Nissinen Outokummun perheneuvolasta. Työryhmä kokoontui kuusi kertaa vuoden 2004 aikana

Työryhmä laati virkamiestyönä kuntakohtaiset nelikenttäanalyysit kolmesta yhteistyömallista - nykyinen malli, keskuskuntamalli ja verkostoyhteistyö. Yhteistyön lisäämistä verkostolähtöisellä yhteistyöllä nykyisellä hallinnointimallilla pidettiin parhaana vaihtoehtona. Vastauksissa nousi esiin yhteistyötarpeina:

- yhteisesti järjestettävät koulutukset, ryhmät, työnohjaus ja konsultaatio sekä palveluiden yhteinen suunnittelu
- kuntien raja-alueiden asukkaiden ja työssäkäyntialueiden mukaisten palveluiden järjestäminen
- tietyt erityispalvelut (mainittu erityisterapiat, perheasioiden sovittelu, adoptioeuvonta)
- kriisipalvelut ja perheneuvontapalvelujen järjestäminen loma-aikoina
- lääkäripalvelut
- henkilökunnan rekrytointi
- muut yhteiset käytännöt (mainittu yhteinen tilastointi, yhtenäiset sopimusmallit esim. las-
kutuksessa ja ostopalveluissa)

Palveluja ostavasta kunnasta esitettiin näkemys, jonka mukaan seudulle/maakuntaan tarvittaisiin yksi perheneuvola, joka voisi toimia maakunnallisena osaamiskeskukseksi/opetusneuvolana/kehittämisyksikkönä. Perheneuvolan pitäisi pystyä nykyistä paremmin vastaamaan akuuttiin tarpeeseen ja sieltä pitäisi olla saatavissa enemmän osaamisen tukemista peruskuntiin. Keskus voisi kouluttaa osaajia kuntiin, jotta tarvittavaa erityisosamista saataisiin jo perustyöhön.

Hanke oli mukana Joensuun kaupungin peruspalvelujohtaja Erkki Asikaisen huhtikuussa 2004 asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä oli valmistella esitystä Joensuun perhekeskuksen kehittämisestä ja mahdollisesta lisäyksikön perustamisesta. Esitys oli osa kuntaliitosneuvottelujen peruspalvelutyöryhmän raporttia. Joensuun kaupungin, Kiihtelysvaa-

ran ja Tuupovaaran kuntien kuntaliitosneuvottelujen yhteydessä Joensuun perhekeskuksen kehittämiseen on kohdistettu laajentuvan kunnan yhdistymisavustuksesta palvelutuotannon yhteensovittamiseen 1,5 milj. € vuosille 2005-2008. Työryhmän esityksessä kesäkuussa 2004 määriteltiin perhekeskuksen palvelukokonaisuus ja seudullinen palvelurakenne sekä perhekeskuksen kehittämiseen varatun yhdistymisavustuksen käyttö tilojen ja pihan kunnostukseen, irtaimiston hankintaan, nuorten pysäytysyksikkö Time Out:in toimintaan sekä seudulliseen sijais- ja tukiperhetyöhön.

2.2.5 Seutupalvelut toiminnassa ja kokeilujen siirtäminen pysyväksi toiminnaksi

Hankkeen vetäjä ja Pelastakaa lapset ry:n aluejohtaja valmistelivat ja neuvottelivat syksyllä 2004 Jyty-kuntien kanssa sopimusta sijais- ja tukiperhetyön seudullisesta järjestämisestä. Sopimukselliseen yhteistyöhön oli marraskuussa lähdössä viisi kuntaa. Asia esiteltiin myös Pohjois-Karjalan perhehoitoyhdistykselle, perhehoitajille, kuntien sosiaalityöntekijöille sekä päättäjille. Sopimus on menossa Jyty-kuntien lautakuntien käsiteltäväksi joulukuussa 2004. Toiminta alkaa alkuvuodesta 2005.

Lokakuussa 2004 Joensuun perhekeskus sai käyttöönsä Pohjois-Karjalan sairaanhoitopiiriltä vuokraamansa tilat kokonaisuudessaan. Tämä mahdollistaa palvelujen laajentamisen seudulliseksi vuoden 2005 alusta.

2.3 Tiedottaminen

Hankkeen käynnistyttyä pidettiin yhteinen tiedotustilaisuus seudullisten perusterveydenhuollon ja nuorisotyön aktivointi –hankkeiden kanssa. Syksyllä 2003 osallistuttiin edellä mainittujen seutuhankkeiden kanssa hyvinvointiprojektimarkkinoille, jossa esiteltiin Pohjois-Karjalassa toimivia hankkeita. Joensuun seudun lastensuojelun kehittämissuunnitelma –hanketta ja Joensuun perhekeskuksen kehittämissuunnitelmia esiteltiin kolme kertaa maakunnan päälehdessä Karjalaisessa vuoden 2004 aikana. Lisäksi hanketta esiteltiin Sosiaali- ja terveystieteissä syksyllä 2004.

Hankkeen kuulumiset olivat säännöllisesti esillä maakunnan sosiaalijohtajien, Pohjois-Karjalan ISO/VEP johtoryhmän sekä sosiaalialan kehittämishankkeen maakunnallisen jaoston kokouksissa. Muu tiedotustoiminta tapahtui osana erilaisia seudullisia, maakunnallisia ja Itä-Suomen läänin työkokouksia. Vuoden 2004 syksyllä perustettu maakunnallinen 'kehittäjärinki' toimi myös tiedotuskanavana muille hankkeille.

2.4 Koulutus

Hanke itsessään ei ollut koulutuspainotteinen. Hankkeen vetäjä osallistui säännöllisesti Itä-Suomen lääninhallituksen koulutuksiin/työkokouksiin ja Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen järjestämiin seminaareihin/työkokouksiin. Etelä-Savon ammattikorkeakoulu ja ISO järjestivät keväällä 2004 Mikkelissä verkosto- ja aluekehittämiseen liittyvän nelipäiväisen koulutuksen, joka tuki verkostolähtöisen kehittämistyön tekemistä. Hankkeen vetäjä aloitti syksyllä 2004 Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulun erikoistumisopinnot (20 ov) Muutos ja kehittäminen – lähiesimiehen arkityön haasteet sosiaali- ja terveysalalla. Lisäksi koulutuksia on ollut STAKES.in verkostomenetelmistä.

2.5 Arviointi

Neteffect arvioi hanketta osana sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishankkeiden ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kehittämiskokeilujen hankekokonaisuuden arviointia. Arvioija kävi Joensuussa lokakuussa 2004 keskustelemassa hankkeen tavoitteen määrittelyn tarkoituksenmukaisuudesta, hankkeen toimeenpanon laadusta, hankkeen vaikutuksista sekä hankkeen tulosten innovatiivisuudesta ja hyödynnettävyydestä. Kysymyksiin vastasi hankkeen vetäjä ja Joensuun kaupungin peruspalveluviraston kehittämisspäällikkö Annamari Savela hankkeen hallinnoijan edustajana. Arviointitulokset julkaistaan vuoden 2005 alkupuolella.

Muuta ulkopuolista arviointia hankkeesta ei tehty. Hankkeen vetäjä arvioi hankkeen tavoitteiden toteutumista suhteessa tehtyihin toimenpiteisiin seurantalomakkeilla puolen vuoden jaksoissa. Arviointilomakkeet toimitettiin ohjausryhmälle ja hankkeen valvojalle sosiaali- ja

terveysministeriöön. Itsearviointi auttoi hankkeen tavoitteiden toteutumisen jäsentämisessä sekä linjasi seuraavien jaksojen toimintaa.

3 YHTEISTYÖTARPEISIIN VASTAAMINEN

Aikaisempien ja hankkeen selvitysten perusteella keskeisimmiksi kehittämiskohteiksi lastensuojelussa nousi erityisosaamisen vahvistamisen lisäksi lasten ja nuorten kriisipalvelujen saatavuuden seudullinen turvaaminen, sijaishuollon ammatillisuuden ja saatavuuden parantaminen sekä palvelutarjonnan suunnitelmallisuus ja pitkäjänteisyys.

3.1 Joensuun seudun lastensuojelun kehittämissyksikkö -hanke

Joensuun seudun kehittämissyksikkö –hanke alkaa 1.12.2004. Hankkeen tavoitteena on kehittää Joensuun perhekeskuksesta alueellisen ja paikallisen tarpeen mukaan toimiva lastensuojelun arviointi- ja kehittämissyksikkö yhteistyössä kuntien, eri hallinnon alojen, yksityisen ja kolmannen sektorin kanssa. Kaikki Jyty-kunnat ovat sitoutuneita perhekeskuksen seudulliseen kehittämiseen. (liite 1)

Hankkeen avulla voidaan palkata perhekeskuksen seudullistamisen suunnitteluun ja käynnistämiseen seutukehittäjä sekä kaksi ohjaajaa kriisi- ja vastaanottokotiin noin kahden vuoden ajaksi. Hankkeen ensisijaisina toiminnallisina tavoitteina on lasten ja nuorten kriisi- ja vastaanottokotipalvelujen laajentaminen sekä lastensuojelun sijaishuollon palvelujen järjestäminen seutuyhteistyöllä. Kriisi- ja vastaanottokotitoiminnan laajentamisen mahdollistaa hankkeeseen osallistuvien kuntien omarahoitusosuudella palkattavat kaksi uutta ohjaajaa.

Seutukehittäjän tehtäviin kuuluu perhekeskuksen sopimus- ja rahoitusmallien valmistelu yhdessä Jyty-kuntien ja muiden toimijoiden kanssa. Tarkoituksena on, että seudun kunnat vastaavat yhdessä palvelujen rahoituksesta. Yhteistyötä tehdään myös Joensuun päihdepysäkin seudullisten sopimus- ja rahoitusmallien luomisessa. Konkreettinen yhteistyö palvelujen rahoituksessa alkaa vuoden 2005 alussa kuntien sopiessa yhteisellä palvelusopi-

muksella kahden sijais- ja tukiperhetyöhön erikoistuneen sosiaalityöntekijän työpanoksen ostamisesta Pelastakaa lapset ry:ltä.

Lastensuojelun sijaishuollossa seutuyhteistyö aloitetaan sijais- ja tukiperhetyön uudelleen organisoinnilla. Seudun kuntien kanssa on neuvoteltu lastensuojelun sijais- ja tukiperhepalveluiden järjestämisestä yhteistyössä Pelastakaa lapset ry:n kanssa. Sijais- ja tukiperhetyö siirtyy Pelastakaa lapset ry:lle sopimuksen mukaisesti. Sopimus sisältää sijais- ja tukiperheiden rekrytoinnin ja koulutuksen, tietojen ylläpidon alueen sijais- ja tukiperheistä, perheiden täydennyskoulutuksen organisoinnin, sijoitustilanteissa lapsen tilanteeseen tutustumisen neuvotteluineen ja tapaamisineen sekä toiminnan koordinoinnin, kehittämisen ja markkinoinnin sopimuskuntien alueella yhteistyössä kuntien kanssa.

Joensuun lastensuojelun avo- ja sijaishuollon sosiaalityöhön on esitetty toimintamallia, jossa lapsen sijoitusprosessi siirtyy lastensuojelun sosiaalityön avohuollosta sijaishuoltoon, jossa etsitään yhdessä Pelastakaa Lapset ry:n työntekijän kanssa sijaisperhe lapselle ja sijoitetaan lapsi perheeseen. Lasten ja biologisten vanhempien asiakkuus siirtyy kokonaisuudessaan lastensuojelun sosiaalityön avohuollosta Joensuun sijaishuollon työntekijöille. Sijais- ja tukiperheiden kanssa tehtävä työ siirtyy Pelastakaa Lapset ry:lle. Toimintamalli noudattaa Joensuun kaupungin lapsipoliittisen ohjelman linjausta painopisteen siirtämisessä viimesijaisesta, sijoituspainotteisesta lastensuojelutyöstä avohuoltopainotteiseen työhön. Joensuun perhekeskukseen sijoitetaan pääasiassa lyhytaikaisia lastensuojelun asiakkaita. Pitkäaikaiset sijoitukset ostetaan muualta. Joensuun näkökulmasta uudellinen toimintamalli tuo merkittäviä lisäresursseja lastensuojelun avohuollon sosiaalityöhön, kun 70 lapsen asiakkuus siirtyy avohuollosta sijaishuoltoon.

Joensuun lastensuojelun avo- ja sijaishuollon sosiaalityön toimintamalliehdotus ei sellaisenaan sovellu muiden Jyty-kuntien lastensuojelun sijaishuollon sosiaalityöhön. Muilla Jyty-kunnilla on erilaiset resurssit ja tarpeet lastensuojelun sosiaalityössä.

Näillä toimilla pyritään parantamaan sijais- ja tukiperhepalvelujen saatavuutta ja ammatillisuutta sekä kehittämään perheiden saatavuutta lyhytaikaisille ja akuuteille pienten lasten sijoitustarpeille alueella (kriisiperheitä). Lisäksi pyritään toimimaan siten, että kaikki alueen lasten sijoitukset tehdään jatkossa sijais- ja tukiperhetyöntekijän kautta ja käytetään uusissa sijoituksissa ainoastaan valmennettuja perheitä.

Kehittämistoiminnan tavoitteena on turvata alueen lastensuojelun erityispalvelujen ja -osaamisen saatavuus sekä luoda pysyvä seudullinen palvelurakenne lastensuojelun kriisipalveluihin. Seutuyhteistyön avulla kunnat haluavat lastensuojelun erityispalvelujen järjestämiseen lisää suunnitelmallisuutta ja kustannustehokkuutta. Hankkeen aikana vahvistetaan lastensuojelun erityisosaamista tehostamalla lasten ja perheiden kanssa työskenteleyn kehitettyjen työmenetelmien käyttöönottoa esim. läheisneuvonpidon aloittaminen. Palvelujen tuottamisen ja asiakastyön lisäksi Joensuun seudullisen perhekeskuksen tehtävänä on ohjata ja tukea lastensuojelun kehittämistyötä sekä lisätä alueensa ammatillisen henkilöstön osaamista.

Perhekeskuksen kehittäminen seudulliseksi asiakastyötä tekeväksi arviointi- kehittämis- ja koulutusyksiköksi vaatii kehittämissyksikkö –ajatuksen sisäistämistä mm. seudullisesti, työntekijätasolla ja yhteistyötahojen (ISO, yliopisto, Amk, käytännön työ) kesken. Kehittämissyksikköön keskittyy tulevaisuudessa vahvasti lastensuojelun erityisosaamista, koulutusta ja tutkimusta.

Equal –osahankkeena toiminut nuorten pysäytysyksikkö Time Out jatkaa 15.5.2005 alkaen toimintaansa perhekeskuksen kehittämiseen kohdistetulla yhdistymisavustuksella. Yksikön seudullistaminen toteutetaan vuosina 2006-2007. Hankkeen aikana luodaan perhekuntoutusmalli. Turvakotipalveluiden ja perhekuntoutuksen seudullinen rahoitus alkaa vuonna 2007.

3.2 Joensuun seudun perheneuvoloiden seutuyhteistyöhanke

Lasten ja nuorten palvelujen järjestäminen Jyty-kunnissa –selvityksessä (2001) nousi esille tarve neuvotella mahdollisuudesta käyttää kasvatus- ja perheneuvolapalveluja joustavammin Jyty-kuntien alueella. Palvelut ostettaisiin sieltä, mistä ne kulloinkin parhaiten saisi tai tuotettaisiin yhdessä suurempana yksikkönä, jolloin nykyisten pienten yksikköjen haavoittuvuus vähenisi ja niillä olisi käytössä isomman yksikön palveluvalikoima ja monipuolisemmat työkäytännöt.

Perheneuvonnan seudullisesta yhteistyösuunnitelmasta alkoi muotoutua kehittämishankesuunnitelma/hakemus Sosiaali- ja terveysministeriön sosiaalialan kehittämishankkeen vuoden 2005 talousarvion määrärahoihin. Toukokuussa 2004 perheneuvolahanke-idea esiteltiin peruspalvelutyöryhmälle, joka piti hanketta tarpeellisena.

Hankkeen keskeisimpinä tavoitteina on perheneuvoloiden yhteistyön lisääminen verkostolähtöisellä ja seudullisella yhteistyöllä sekä perheneuvontapalveluiden ja erityisosaamisen tasavertaisen saatavuuden edistäminen Jyty-alueella asuinpaikasta riippumatta (mm. raja-alueiden ja työssäkäyntialueiden asiakkaille): seudullisten käytäntöjen kehittäminen mm. yhteisesti järjestettävään täydennyskoulutukseen, työnohjaukseen, asiakasryhmiin sekä erityispalveluiden hankintaan (esim. puheterapia). Lisäksi tavoitteena on saada aikaan seudullisia sopimuksia yhteisesti tuotetuista erityispalveluista, kuten seudullisista asiakasryhmistä ja terapiapalveluista.

Hankkeeseen palkataan seutukehittäjä käynnistämään konkreettisia yhteistyökäytäntöjä:

- yhteisiin koulutuksiin Jyty-kuntien ja tarvittaessa koko maakunnan perheneuvoloiden työntekijöille
 - > täydennyskoulutussuunnitelma vuosittain tarpeen mukaan seudullisesti tai/ja maakunnallisesti.
- erityispalveluiden hankintaan (terapiapalvelut, lääkäripalvelut, esim. yhteinen virka puhe-terapeutille tai yhteisesti hankittuna ostopalveluna)
- yhteisiin ryhmiin asiakkaille joustavasti yli kuntarajojen
- eri perheneuvoloiden erityisosaamisen hyödyntämiseen yli kuntarajojen
- yhteisen tilastointikäytännön käyttöönoton selvittäminen

4 KATSE TULEVAISUUTEEN

Alkuperäisestä hankesuunnitelmasta poisrajatut tavoitteet ovat edelleen ajankohtaisia. Pää tavoitteeksi ja lopputulokseksi asetettu seutuyhteistyöhön pohjautuva, uudella tavalla organisoitu sosiaalihuollon lasten ja nuorten palvelujen seudullinen toimintamalli edellyttäisi kuntakohtaisia ja alueellisia palvelustrategioita. Tällaisissa strategioissa tulisi ottaa kantaa siihen, mitkä palvelut kunta tuottaa itse ja mitkä palvelut järjestetään yhteistyössä julkisen sektorin, järjestöjen, seurakuntien ja yksityissektorin kanssa.

Hankkeen tavoitteeksi oli myös asetettu asiakkaiden/kuntalaisten palvelujen paraneminen ja palvelutuotannon rakenteiden kehittäminen siten, että laadukkaita lasten ja nuorten sosiaalipalveluja sekä erityispalveluja on saatavilla riittävästi kaikissa kunnissa. Asiakkaiden ja kuntalaisten palvelujen parantamiseksi tulisi edelleen kehittää sopimuskäytäntöjä ja ratkaisuja kuntien rajoilla asuvien asiakkaiden palvelujen järjestämiseksi tarvittaessa työssäkäyntialueen mukaisesti. Palvelurakenteen uudistamiseksi tulisi luoda uusia yhteisiä sopimuksellisia käytäntöjä seutuyhteistyöllä tuotettaviin palveluihin.

Erityisosaajien rekrytointiongelmiin tulisi varautua luomalla käytäntöjä erityisosaajien (mm. psykologit, terapeutit ja sosiaalityöntekijät) yhteiskäytöstä kuntien kesken. Yhteistyön laajentaminen edellyttäisi myös kuntien maksu- ja taksakäytäntöjen yhtenäistämistä niiden lasten ja nuorten palvelujen osalta, joissa tavoitellaan kiinteää seutuyhteistyötä.

Maakunnan muiden kuntien taholta on esitetty tarpeita suunnitelmalliselle maakunnalliselle sosiaalipäivystykselle, perhekuntoutukselle turvakoti- ja ensikotipaikkoineen sekä lastensuojelun sijaishuollolle. Maakuntaan on perustettu työryhmä, joka selvittää vuoden 2005 aikana sosiaalipäivystyksen järjestämisen vaihtoehtoja. Lastensuojelun sijaishuollon maakunnallinen järjestäminen edellyttäisi myös oman työryhmän perustamista.

LÄHTEET

Joensuun seudun palvelutoiminnan seutuselvitys. Efektia Oy. Suomen kuntaliitto 2002. Helsinki.

Kaikko, Kirsi: Toimivia käytäntöjä luomassa. Lasten ja nuorten palvelujen järjestäminen Jyty-kunnissa. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2001. Joensuu.

Lapsipoliittinen ohjelma osa I 2004-2008. Joensuun kaupunki.

Matinlassi, Seija: Kainuun kuntien avohuollon lastensuojelun ja sijaishuollon selvitys 1.10.-31.12.2002. Kainuun kunnat/ Oulun lääninhallitus. 2003.

Internet -lähteet

Joensuun seudun kehittämisohjelma 2006.

<http://www.jyty.com/kehittamisohjelma/fi/cfmldocs/?CFID=1767532&CFTOKEN=79461881>

Lehmuskoski, Antero: Pohjois-Savon sijaishuoltoyksikön perustaminen. Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2003.

<http://www.isonetti.net/hankkeet/hankkeet.htm>

Liite 1 Joensuun perhekeskuksen seudullinen palvelurakenne

**JOENSUUN SEUDUN LASTENSUOJELUN
KEHITTÄMISYKSIKKÖ**

Seutukehittäjä
STM:n kehittämisrahalla 04-06

1) LASTEN ja NUORTEN

VASTAAN-

OTTOKOTI

lyhytaikainen sijoitus

2 osastoa

10 ohjaajaa

(2 ohjaaja kehittämishankkeen
kuntarahoituksella)

8 paikkaa

seudullinen rahoitus 2007

4) PERHETYÖ

4,5 tointa

**TEHOSTETTU-
KOTIPALVELU**

6 tointa

(vain Joensuu)

2) NUORTEN YKSIKKÖ

varhainen väliintulo

nuoret 12 - 15 v.

5 paikkaa

7 ohjaajaa

yhdistymisavustus

seudullinen rahoitus 2006-2007

5) PERHEKUNTOUTUS

TURVAKOTI

4 tointa

seudullinen rahoitus 2006

PERHEKUNTOUTUSMALLI

(aloitetaan v. 2005 yhdellä per-
hepaikalla)

ENSIKOTI

seudullinen rahoitus 2007

**3) SIJASPERHE
JA TUKIPERHE-
TYÖ**

1s sijaishuollon sosiaalityö

2 tointa

sijasiperheiden

kriisipäivystys

**TUKIHENKILÖ-
TYÖ**

1 toimi

Pelastakaa Lapsilta sijais- ja
tukiperhepalvelut,
yhdistymisavustus

seudullinen rahoitus 2005

**6) SOSIAALI
PÄIVYSTYS**

- toiminta edelleen puhelin-
päivystyksenä

KEHITETTÄVÄT OSIOT

Koulutus, tutkimus ja arvioin-
ti

kolmas sektori

yksityiset palvelun-
tuottajat
(kilpailuttaminen)

Työmenetelmien kehit-
täminen
esim. läheisneuvonpito
MLL:n kanssa

Yhteistyö muiden
toimijoiden kanssa